

Eksistentiaalilause lokaalisuuden ilmaisijana¹

TUOMAS HUUMO ja JARI PERKO

Eksistentiaalilauseiden on yleisesti katsottu ilmaisevan olemassaoloa, olemaan tuloa ja olemasta lakkaamista (ks. esim. Ikola 1964: 8), mutta se, mitä itse eksistenssillä eli olemassaololla tulee käsittää, ei ole aina selvää. Eksistenssi voidaan käsittää joko *absoluuttisesti* eli olemassaolona koko reaali maailman kannalta (vrt. *Takkiin tuli reikä*) tai *suhteellisesti*, jolloin sillä käsitetään olemista jossain määritellyssä tilassa (vrt. *Saunaan tuli isäsi*). Tässä kirjoituksessa lähestymme e-lauseiden ongelmaa suhteellisen eksistenssin näkökulmasta. Katsomme, että e-lauseessa suhteellinen eksistenssi on yleensä ensisijaista, ja absoluuttinen eksistenssi ilmenee ainoastaan toissijaisesti suhteellisen eksistenssin kautta. Jos nimittäin e-lauseen kriteeriksi otettaisiin pelkkä absoluuttinen eksistenssi, olisi pidettävä eri lausetyypeinä esimerkiksi sellaisia tapauksia kuin *Takkiin tuli reikä*, joka ilmoittaa sekä tilaan tulon että olemaan tulon (reikä ei siirtynyt takkiin mistään muusta lokaatiosta), ja *Saunaan tuli isäsi*, joka ilmoittaa vain tilaan tulon (isä siirtyi saunaan jostain muusta lokaatiosta).

Eksistentiaalilause-termin on kehittänyt alun perin Otto Jespersen (1924:155), jonka mukaan eksistentiaalilauseita ovat olemassaoloa ilmoittavat tai kieltävät, englannin *there is* tai *there are* -alkuisia lauseita vastaavat lauseet. Suomen kielen tutkimukseen termin toi Osmo Ikola, joka samalla käynnisti keskustelun aiheesta Virittäjän sivuilla. Keskustelussa nousivat keskeisesti esille e-lauseen subjektin sijanvaihtelu nominatiivi – partitiivi sekä myös e-lauseen predikaattiverbin ominaisuudet.

Tässä kirjoituksessa tarkastelemme eksistentiaalilauseiden informaatorakennetta ja itse e-lauseita ensisijaisesti predikaatioina erilaisten tilojen sisällöistä, jolloin myös itse eksistenssi käsitetään suhteellisesti. Tarkastelemme e-lauseita informaatorakenteellisten mallien (erityisesti Yokoyama 1986) kannalta ja analysoimme

¹ Esitämme kiitokset Esa Itkoselle, Aimo Hakaselle ja Anneli Pajuselle kommentaiteista ja ohjeista.

Eksistentiaalilause lokaalisuuden ilmaisijana

eksistentiaalilauseissa määritettyjä tiloja Fauconnierin (1985) mentaalitilamallin perusteella. Tämän jälkeen esitämme suomen kielen lauseiden tyypittelyn niiden ilmaiseman eksistentiaalisuuden mukaan ja tarkastelemme näitä lausetyyppejä mielikuvan rakentajina.

Lähestymme e-lauseiden ongelmaa kognitiivisesta näkökulmasta, ja tästä syystä määrittelemme lauseiden eksistentiaalisuuden sen perusteella, mitä ne ilmoittavat kuvattavasta asiantilasta (ilmoittavatko ne eksistenssiä eli subjektin tarkoitteen olemista lokaatiossa vai ei). Emme käytä perinteisiä morfosyntaktisia kriteereitä, ja näin ollen esimerkiksi subjektin sijanvaihtelu ei mallissamme ole suoranaisesti eksistenssin ilmaisun kannalta relevanttia, koska kvantifikaatio on eri ilmiö kuin eksistenssi. Toisaalta myöskään lauseen transitiivisuus ei merkitse sitä, ettei lause voisi samalla ilmaista myös eksistenssiä. Lauseet sijoittuvat jatkumolle, jonka toisessa päässä ilmaistaan puhdasta eksistenssiä ja toisessa puhdasta toimintaa. Näiden ääripäiden välillä on tyyppisiä, joissa ilmaistaan molempia.

Informaattiorakenne ja kognitiivinen kielioppi

Kognitiivisen kieliopin (josta on käytetty myös nimitystä tilakielioppi) perusajatuksena on, että kielen merkitys on primaari muotoon nähden. Kieliopin kuvauksen tavoitteena on psykologinen todellisuus, ja kielikyky nähdään osana laajempaa kognitiivista kykyä. Näin myös kielelliset kategoriat ovat luonteeltaan muiden kognitiivisten kategorioiden kaltaisia. Kategorioita ei pidetä tarkkarajaisina, vaan kognitiivinen malli perustuu prototyyppien ja skeemojen oletukseen. (Ks. Langacker 1987, Lakoff 1987, Talmy 1983.)

Kognitiivinen kielioppi lähtee siitä, että lauseiden ilmaiseminen on sidoksissa ihmisen kognitiiviseen taipumukseen hahmottaa ympäristöään. Kieli käyttää konventionaalisia mielikuvia ja strukturoi kielellisesti kuvattavan tapahtuman tietyllä tavalla valitun näkökulman mukaan, jolloin jotkin elementit nousevat toisia keskeisemmin esille (Langacker 1987: 39). Lähtökohtana on tällöin puhujan tai havaitsijan oma minä. Havainnon tai huomion fokus saattaa vaihdella puhujasta riippuen ja hänen valitsemansa näkökulman mukaan, mikä ilmaistaan lauseessa esim. sanajärjestyksen muutoksina (Talmy 1983).

Kognitiivisessa kieliopissa tärkeintä on kielen psykologinen perusta. Kommunikaation kannalta tämä merkitsee sitä, että kielellistä ilmausta muotoillessaan puhujan tulee ottaa huomioon kuulijansa tietomäärä ja tehdä siitä oletuksia, joiden perusteella hän rakentaa ilmauksen. Yleisenä periaatteena on suhteuttaa uutta informaatiota kuulijalle jo tuttuun informaatioon, jolloin lauseen alkuun sijoitetaan kuulijalle tutuksi oletettua informaatiota ja lauseen loppuun uutta informaatiota.

TUOMAS HUUMO ja JARI PERKO

Tällöin lauseen alun on katsottu määräävän sen mentaalisen alueen, johon loppuosan sisältämä informaatio kytketään (ks. esim. Givón 1992), ja eräiden oletusten mukaan (Gernsbacher 1990: 87) jopa ne nimenomaiset muistisolut, joihin uusi informaatio kytketään.

Diskurssin edetessä yhä uusia tarkoituksia aktivoidaan, ja aikaisemmin mainitut tarkoitteet epäaktivoituvat ellei niitä mainita uudestaan. Chafe (1987) erottaa kolme tarkoitteiden aktiivisuustasoa: aktiivinen, semiaktiivinen ja epäaktiivinen. Aktiivinen tarkoite on keskustelijan huomion kohteena, semiaktiivinen on hänen tietoisuutensa periferiassa, ja epäaktiivinen on vain hänen pitkäaikaisessa muistissaan, ei huomion keskipisteinä eikä edes periferiassa.

Ratkaisevaa tunnetun ja uuden informaation määrittelyssä on näin ollen se, mikä informaatio on kulloinkin kielenkäyttäjien huomion kohteena, ei niinkään se, mikä informaatio heille ylipäänsä on yhteistä (esim. ns. maailmantieto). Niinpä molemmille »tuttuun» tarkoitteeseen viittaava sana saattaa esittää uutta informaatiota: lauseessa 1 on *Ranskan presidentti* uutta informaatiota vaikka sanan referentti (henkilö, joka on Ranskan presidenttinä, tai ainakin Ranskan presidentin rooli) olisikin keskustelijoille sinänsä tunnettu (sanojen yksilöön ja rooliin viitattavista merkitystulkinnoista ks. Fauconnier 1985: 35–).

1) Ranskan presidentti teki sen.

Siewierska (1991: 155) nimittää näitä erilaisia tunnettuuden tyyppisiä relationaaliseksi ja referentiaaliseksi tunnettuudeksi: relationaalinen tunnettuus on elementin informaatioarvo kielellisen ilmauksen käytössä ja riippuu sen informatiivisuudesta vastaanottajalle, referentiaalinen tunnettuus vastaa diskurssin referenttien kognitiivista asemaa puhujan mielessä. Esimerkkilauseessa 1 *Ranskan presidentti* on relationaalisesti uutta mutta referentiaalisesti tunnettua informaatiota.

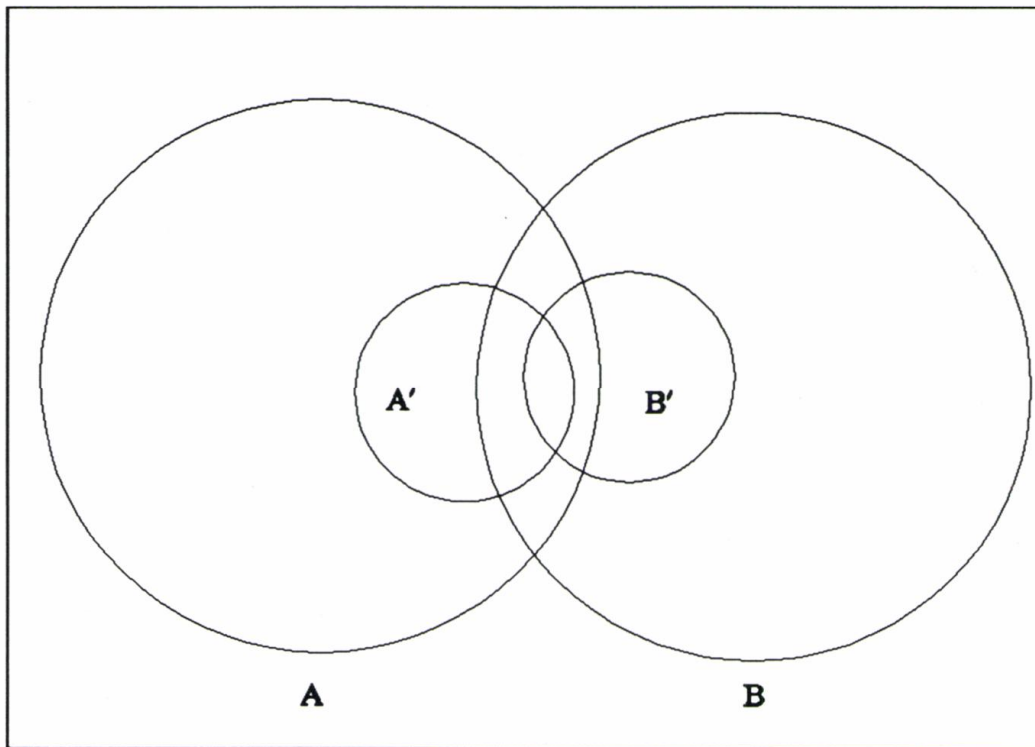
Eksistentiaalilauseen kannalta tämä jaottelu merkitsee sitä, että referentiaalisesti tunnetun subjektin tarkoitteen olemassaolon ilmoittaminen on relevanttia, mikäli sen oleminen jossain tilassa on uutta informaatiota. E-lauseen subjekti voi olla referentiaalisesti tuttu mutta relationaalisesti uusi (lause 2).

2) Saunassa on isäsi.

Informaation prosessoinnissa uutta informaatiota käsitellään kytkemällä se vanhaan. Tällainen informaation prosessointi esiintyy Neisserin (1982) mukaan kaikessa tiedon käsittelyssä, ei pelkästään kielellisessä käyttäytymisessä. Mielessä olevat skeemat suuntaavat tiedon etsintää, tiedon etsintä valikoi saatavissa olevasta informaatiosta olennaisen, ja näin omaksuttu tieto muokkaa jälleen skeemoja.

Eksistentiaalilause lokaalisuuden ilmaisijana

Omaksuttu tieto sekä kytkeytyy olemassaolevaan tietoon että vaikuttaa siihen. Kielellinen kommunikaatio etenee puhujan ja kuulijan mentaalimallien vastavuoksuuksien mukaisesti (ks. esim. Kess 1992: 144, Yokoyama 1986: 28). Tällöin keskustelu voi edetä joko reaalisesti puhujan ja kuulijan yhteisessä temaattisessa kentässä, jolloin kommunikaatio onnistuu, tai sellaisella alueella, jonka puhuja virheellisesti uskoo olevan kuulijan huomion kohteena (ks. kuvio 1). Jos alue ei kuulukaan kuulijan huomion kohteena olevaan informaatioon, ja tämä ei pysty päättelemälläkään kytkemään ilmausta omaan oletukseensa diskurssin kohteesta, syntyy Yokoyaman mukaan informaatiokatkos.

KUVA 1. Yokoyaman (1986) kommunikaatiomalli. Ympyrät A ja B kuvaavat keskustelijoiden koko tietomäärää, A' ja B' heidän kulloisenkin huomionsa kohteena olevaa tietomäärää. Jotta diskurssi onnistuisi, on keskustelijoilla oltava yhteistä tietoa ylipäänsä (ympyröiden A ja B leikkaus) ja yhteistä tietoa huomion kohteesta (ympyröiden A' ja B' leikkaus).

TUOMAS HUUMO ja JARI PERKO

Lauseen alkuosan tehtävä on suunnata kuulijan mielenkiinto alueelle, josta puhuja aikoo esittää predikaation. Puhuja eräässä mielessä pakottaa kuulijaansa siirtämään ajatustensa kohdetta. Tätä tukee se havainto (Kutas – Hillyard 1982, 1984; Gernsbacher – Hargreaves – Beeman 1989: 736), että lauseen alkuosassa olevien (avoimen sanaluokan) sanojen prosessointi vaatii enemmän ponnistelua kuin lauseen loppuosassa olevien, mikä on havaittavissa teknisillä mittauksilla. Toisaalta kuulija luo lauseen alun perusteella odotuksia sen loppuosasta (sekä rakenteellisesti että sisällöllisesti), ja mikäli odotuksia rikotaan (lauseen loppuun asetetaan esimerkiksi yllättävä, kontekstissa epäodotuksenmukainen sana kuten lauseessa *Paljon ihmisiä on lompakossa*), vaatii tämäkin ylimääräistä ponnistelua aivoilta, mikä voidaan havaita sähköisiä impulsseja mittaamalla (Kutas – Hillyard 1982).

Tilanrakentajat ja operointi tiloilla

Eksistentiaalilauseissa erityisen keskeisenä ja lähes pakollisena elementtinä esiintyy tilaa (laajasti käsitettynä) merkitsevä adverbiaali (lukuun ottamatta ns. manifestaatiolauseita kuten *Syttyi sota*, joissa tilaa ei eksplisiittisesti määritetä, vrt. Vilkuna 1989: 165–169). Tämä tilaa merkitsevä adverbiaali voi ilmaista ainakin lokaalista, temporaalista tai habitiivista tilaa. Eksistentiaalilauseissa eksistenssi siis määritetään suhteessa johonkin tilaan. Samalla tavalla käyttäytyvät sekä olemassaoloa, olemaan tulemista että olemasta lakkaamista ilmaisevat e-lauseet. Olemaan tuloa ilmaiseva e-lause ilmoittaa tulemista lokaatioon. Tuleminen voi tällöin olla olemaan tuloa ylipäänsä (*Nenään tuli näppylä*) tai siirtymistä tilaan jostain muusta tilasta (*Tupaan astui isäntä*). Samoin olemasta lakkaamista ilmoittava e-lause voi ilmoittaa joko olemassaolon lakkaamisen (*Heikiltä paloi talo*) tai siirtymisen lokaatiosta pois (*Takista hävisi nappi*).

Fauconnier (1985) katsoo erilaisten adverbiaalisten määritteiden muodostavan tiloja (spaces). Lauseita, joissa on näitä ns. tilanrakentajia (space-builders), voidaan käyttää kuvaamaan eräänlaisia vaihtoehtoisia maailmoja, joiden olioilla voi olla vastineet todellisessa maailmassa mutta joissa eivät aina päde samat säännöt ja asiaintilat kuin todellisessa maailmassa. Esimerkiksi lauseessa 3 adverbiaalilauseke *In Len's painting* rakentaa tilan. NP *the girl with blue eyes*, jonka referenttinä reaali maailmassa on sinisilmäinen tyttö, viittaa kuvan vihreäsilmäiseen tyttöön. Vastaavanlaisen tilanteen luo mielikuvitustilan synnyttävä lauseke *In Len's mind* lauseessa 4. Myös reaali maailmaa voidaan käyttää yhtenä monista tiloista, joka suhteutetaan johonkin muuhun tilaan. Näin on asia lauseessa 5. (Fauconnier 1985: 12–14).

Eksistentiaalilause lokaalisuuden ilmaisijana

- 3) In Len's painting, the girl with blue eyes has green eyes.
- 4) In Len's mind, the girl with blue eyes has green eyes.
- 5) In reality, the girl with brown eyes has green eyes.

Fauconnier huomauttaa, että lauseet eivät itse asiassa koske varsinaista reaali-ilmaa vaan sen mentaalista representaatiota eli edustumaa kielenkäyttäjän mielessä. Tämä ilmenee esimerkiksi siitä, että puhuja ei välttämättä ole *oikeassa* esittämissään »reaali-ilmaa» koskevissa väitteissä. Oikean reaali-ilman ja puhujan reaali-ilmaa koskevan mentaalirepresentaation suhteen ongelmiin ei Fauconnierin (1985: 15) mukaan kielitiede pysty eikä sen tarvitsekaan pystyä vastaamaan. Kielitieteen tehtävä on kuvata tapoja puhua mentaalisten tilojen (mental spaces) välisistä suhteista sekä näiden suhteiden merkitystä kielenkäytössä, ja tällöin reaali-ilmaakin on tarkasteltava sen mentaalirepresentaation kautta.

Fauconnierin mukaan kielelliset ilmaukset tyypillisesti vahvistavat (puheenaiheiksi) uusia tiloja, niissä olevia elementtejä ja elementtien välisiä relaatioita. Ns. tilanrakentajat esittelevät diskurssiin uusia tiloja tai viittaavat keskustelussa jo esille tulleisiin tiloihin. Fauconnierin mukaan tilanrakentajat voivat olla muodoltaan hyvin monenlaisia kielen elementtejä: prepositiolausekkeita, adverbeja, sivulauseen sisältäviä päälauseita (Fauconnier 1985: 17). Niiden määrittämä tila voi olla ajallista (time space, lause 6), spatiaalista (space space, lause 7), vaikutusalueeseen liittyvää (domain space, lause 8), tai hypoteettista (hypothetical space, lause 9). Lisäksi morfologinen tempus ja modus muodostavat nekin oman tilansa, kuten esim. menneen ajan tai epätotuuden tilan. (Fauconnier 1985: 29–34.)

- 6) In 1929, the lady with white hair was blonde.
- 7) In Moldavia, the president is a tyrant.
- 8) In Canadian football, the 50-yard line is 55 yards away.
- 9) If I were a millionaire, my VW would be a Rolls.

Kun tila on esitelty diskurssissa, tilaan voidaan tuoda uusia olioita ja operoida siinä jo olevilla. Englannissa uusiin, tilaan esiteltäviin olioihin viitataan yleensä indefiniittisillä lausekkeilla (lause 10), ja jo vahvistetuista elementeistä puhutaan definiittisillä lausekkeilla. (Fauconnier 1985: 19–20.)

- 10) In Len's picture, a witch is riding a unicorn.

Suomessa, jossa artikkeleita ei ole, nominaalilausekkeiden definiittisyyttä ilmaistaan muilla seikoilla, kuten sanajärjestyksellä.

TUOMAS HUUMO ja JARI PERKO

Eksistentiaalilauseen pääfunctiot

Suomen kielen eksistentiaalilauseilla on kaksi pääfunctiota: 1) predikaation esittäminen sen tilan sisällöstä, jonka lauseen alussa tyypillisesti esiintyvä adverbiaali määrittää, ja 2) subjektin tarkoitteen eksistenssin ilmaiseminen (vrt. Huumo – Perko 1993). Nämä functiot ovat e-lauseessa keskenään sidoksissa siten, että adverbiaalin määrittämisen tilan sisältönä on subjektin tarkoite, ja toisaalta subjektin tarkoitteen eksistenssi ilmaistaan suhteessa adverbiaalin määrittämään tilaan, siis suhteellisesti.

Diskurssissa eksistentiaalilauseen käytön syyt löytyvät kommunikaatiotilanteen erityisvaatimuksista. Kuvatussaan puhujan mielessä olevaa asiointilan representaatiota, jonka puhuja haluaa välittää kuulijalle, kaikki lauseet rakentavat tästä uutta representaatiota diskurssimaailmaan, joka periaatteessa on puhujalle ja kuulijalle yhteinen mutta josta kummallakin todellisuudessa on oma representaationsa. Lauseiden teeman ja reeman valinta on riippuvainen puhujan strategioista ja kuulijan tietomäärää koskevista oletuksista. Informaatorakenteen kannalta prototyyppisen XVS-eksistentiaalilauseen erityispiirre on, että se rakentaa representaation lähtien liikkeelle lokaatiosta (joka voi olla spatiaalista, temporaalista tai habitiivista) ja ilmoittaa vasta lopuksi määritetyn tilan sisällön. Kognitiivisesti se esittää kuvaamansa tilanteen järjestyksessä ground (tausta) > figure (hahmo) (ks. esim. Miller – Johnson-Laird 1976: 39; Langacker 1987: 120).

Jos e-lause sisältää useita lokaalisia määritteitä, sen voidaan katsoa sisältävän tilapredikaatioiden upotuksia toisiinsa. Tyypissä *X:ssä on [Y Z:ssa]* lauseenalkuinen adverbiaali (X) ilmoittaa eksistenssin laajimman ympäristön, ja lauseen loppupuolen adverbiaalit (Z) täsmentävät subjektin (Y) tarkoitteen eksistenssin paikkaa. Psykologiselta kannalta on kysymys mielikuvasta, joka koostuu ulommasta ja sisemmästä osasta. Ulommassa osassa laajempi tila muodostaa taustan (ground) ja suppeampi tila, johon subjektin tarkoite sisältyy, hahmon (figure). Sisemmässä osassa suppeampi ympäristö on taustana ja itse subjektin tarkoite hahmona; kokonaiskuva on tyyppiä 11).

11) ground > (figure [=figure > ground])

Näin ollen lauseessa 12 ilmoittaa alkuadverbiaali (*talossa*) laajemman ympäristön, jossa ilmenee hiirten hyppiminen pöydällä. Loppuadverbiaali (*pöydällä*) ilmoittaa hiirten tarkemman lokaation. Lauseessa 13 tilanne on samanlainen.

- 12) Talossa hyppii hiiriä pöydällä.
- 13) Huittisissa on linja-auto ojassa.

Eksistentiaalilause lokaalisuuden ilmaisijana

Päinvastainen järjestys, jossa suppeampi lokaatio on mainittu ensin (lauseet 14 ja 15), näyttää johtavan joko epäkieliopillisuuteen (mikäli lause yritetään lukea neutraalipainotteisesti) tai tunnusmerkkisyyteen (luettuna poikkeuksellisen painotuksen sisältävällä tavalla).

14) ? Pöydällä hyppii hiiriä talossa.

15) ? Ojassa on linja-auto Huittisissa.

Lauseiden 14 ja 15 ainoa mahdollinen lukutapa näyttää olevan se, että *talossa* ja *Huittisissa* luetaan vasta tauon jälkeen, ne ovat ylimääräisiä, tarkentavia lisäyksiä, jotka puhuja mainitsee täsmentääkseen tapahtumapaikkaa. Sen sijaan neutraalipainotteisesti, itse predikaatioon tiiviisti liittyvinä niitä ei voine lukea.

Prototyypin eksistentiaalilauseeseen voi näin ollen katsoa esittelevän kuvaamansa tilanteen ulkopuolelta lähestyen ja kerroksittain, jolloin tarkemmin rajattu tilanne on suuremman tai laajemman sisällä. Tällöin koko lause koostuu kahdesta predikaatiosta, joista tarkempaa lokaatiota ilmaiseva on upotettuna laajempaa lokaatiota ilmaisevaan² (siis esim: «Talossa vallitsee se tilanne, että pöydällä hyppii hiiriä»).

Eksistenssi tilassa

Eksistentiaalilauseita sivuavassa laajassa keskustelussa on päähuomion kohteena ollut yleensä subjekti ja sen tarkoite. Erityisesti subjektin spesies³ on keskustelussa noussut eksistentiaalilauseen pääongelmaksi (yhteenvedona keskustelusta ks. esim. Perko 1991; spesieskeskustelusta antaa hyvin seikkaperäisen yhteenvedon Vilkuna 1992). Itse termi eksistenssi on yleensä käsitetty väljästi »tarkoitteen olemassaolon ilmaisuksi» (ks. Vilkuna 1992: 87), siis absoluuttisesti.

² On yleisestikin ottaen luontevaa järjestää tilaa ilmaisevat määritteet siten, että ne etenevät suuresta pieneen tai päinvastoin (vrt. esim. Langacker 1987); siis esim. *Saksassa, Baijerin osavaltiossa, Münchenin kaupungissa teknisen museon vieressä räjähti pommi*, ei kuitenkaan hevin *Münchenin kaupungissa, Saksassa, teknisen museon vieressä, Baijerin osavaltiossa räjähti pommi*. Sen sijaan järjestys suppeasta ympäristöstä laajempaan näyttää juuri e-lauseissa olevan outo silloin, kun verbi asetetaan heti ensimmäisen lokaalisen määritteen jälkeen; toki voi sanoa: *Pekan mökin vieressä Utsjoella Lapissa käy poroja*.

³ Spesifisyys voidaan määritellä yksityiseksi viittaussuhteeksi ilmauksen ja todellisen tai kuvitellun määräolion välillä; tällöin epäspesifiset ilmaukset edustavat luokan mielivaltaisia jäseniä. Sen sijaan definiittisyys on kommunikatiivinen piirre, ja definiittisen ilmauksen käytöllä puhuja koettaa saada kuulijan tunnistamaan tai ainakin paikantamaan referentin ainoaksi jossain tunnistettavassa kontekstissa. (Larjavaara 1988.)

TUOMAS HUUMO ja JARI PERKO

Absoluuttisen eksistenssin oletaminen johtaa kuitenkin moniin ongelmiin. Kuten esim. Vilkuna (1992: 87) huomauttaa, tällöin kielteisen e-lauseen olisi implikoitava subjektin ei-olemassaolo (edelleen absoluuttisesti, siis ei-olemassaolo koko maailmassa), jolloin esimerkiksi lauseessa 16 kiistettäisiin implikaatiolla koko hiiren olemassaolo.

16) Vintillä ei ole hiirtä.

Erytisen ongelman muodostavat tällöin ne e-lauseet, joissa subjektin tarkoite kuitenkin on selvästi olemassaoleva muualla kuin mainitussa tilassa (klassisena esimerkkinä lause 17).

17) Ei tullut enää Annaa.

Jos eksistenssi käsitetään absoluuttisesti, tämäntyyppiset lauseet kieltäisivät koko subjektin olemassaolon:

Ongelma syntyykin vain, jos e-lauseiden katsotaan merkitsevän e-subjektin olemassaolon ilmoittamista, sillä silloinhan kieltä tulee merkitsemään sen olemassaolon kieltoa ja siis ilmeistä epäspesifisyyttä. Sen sijaan jos e-lause kuvataan tarkoitteen liittämiseksi tiettyyn lokaatioon (eikä maailmaan ylipäätään), ei ole myöskään syytä olettaa, ettei subjekti-NP voisi olla definiittikin, vaikka indefiniittisyys on toki eksistentiaalilauseissa tavallisempi vaihtoehto---. (Vilkuna 1992: 87.)

Koska määrittelemme eksistenssin olemiseksi tilassa (eli sijaitsemiseksi), on lauseiden 18 ja 19 ero katsottava ensisijaisesti informaatorakenteelliseksi.

18) Vintillä on hiiri.

19) Hiiri on vintillä.

Molemmat lauseet viittaavat samaan asiaintilaan, jossa 'hiireksi' kutsuttu eläin on 'vintin' muodostamassa tilassa. Lauseiden ero on siinä, että lause 18 ilmaisee eksistenssiä sekä verbin että sanajärjestyksen avulla, lause 19 vain verbin avulla. Lause 18 lähtee liikkeelle lokaatiosta, johon 'hiiri' esitellään vasta lauseen lopussa; lause 19 puolestaan lähtee liikkeelle 'hiirestä'. Lauseen 18 subjekti käsitetään helpommin indefiniittiseksi, lauseen 19 subjekti definiittiseksi.

Voidaan tietysti huomauttaa, että lauseiden 18 ja 19 kieltomuodot (lauseet 20 ja 21) ovat implikaatioiltaan erilaisia: lause 20 jättää auki sen, onko hiiri jossain muualla vai ei, lauseessa 21 taas on puhe nimenomaan tietystä hiirestä, joka ei olekaan jollakin vintillä.

20) Vintillä ei ole hiirtä.

21) Hiiri ei ole vintillä.

Eksistentiaalilause lokaalisuuden ilmaisijana

Toisaalta kielteinen e-lausekaan ei aina kiistä subjektin tarkoitteen olemassaoloa absoluuttisesti. Tämä ilmenee hyvin tarkasteltaessa lausetta 22.

22) Saunassa ei ollut isää.

Lause ei ilmaise, ettei isää olisi ollenkaan olemassa; ero lauseeseen 20 on siinä, että *isä* käsitetään pragmaattisista syistä definiittiseksi, *hiirtä* ei niin helposti, ja tällöin isän oletetaan olevan jossain muualla. Tärkeintä on, että tällöin kyse ei enää ole e-lauseen funktioista vaan sanojen *hiiri* ja *isä* referenssin pragmaattisista tulkinnoista, jotka ovat aina riippuvaisia sanojen semanttisista piirteistä ja kontekstista.

Eksistentiaalisuus on siis syytä selvästi erottaa toisaalta definiittisyydestä, toisaalta tunnettuudesta. Eksistentiaalilauseessa ilmoitetun tilan sisältönä (subjektin tarkoitteenä) voi olla joko tunnettu tai uusi, indefiniittinen tai definiittinen tarkoite (vrt. myös Hakanen 1986). Olennaista on, että e-lause esittää subjektin tarkoitteen olemisen määrittelyssä tilassa ja että tämän toteaminen on diskurssin kannalta relevanttia.

Eksistentiaalisuuden jatkumo suomen kielen lauseissa

Edellisen eksistenssin määritelmän perusteella voidaan esittää jatkumo, jolle suomen kielen lauseet ilmaisemansa eksistenssin suhteen sijoittuvat. Jatkumolla eksistentiaalisuuden aste vaihtelee. Jatkumon päissä ovat toisaalta prototyyppiset eksistentiaalilauseet (23), jotka selvästi ilmaisevat subjektin tarkoitteen eksistenssiä, ja toisaalta ns. normaalilauseet (24), joissa subjektin tarkoitteen eksistenssi on jo ennalta edellytettyä (näiden tyyppien määrittelystä ks. Hakanen 1972).

23) Pihalla on härkiä.

24) Mies potkii palloa.

Lauseissa ilmaistun eksistentiaalisuuden ja toiminnallisuuden määrät ovat toisistaan riippuvaisia; mitä enemmän lause ilmaisee eksistenssiä, sitä vähemmän se ilmaisee toimintaa ja päinvastoin.

Fauconnierin (1985) terminologiassa eksistentiaalisuus olisi elementtien tiloissa olemisen ilmoittamista, toiminnallisuus taas (usein vain implisiittiseksi jäävissä) tiloissa olevien elementtien välisten relaatioiden ilmoittamista. Hakasen (1972) lausejako eksistentiaalilauseisiin ja normaalilauseisiin perustuu nähdäksemme tähän samaan ilmaistun eksistenssin ja toiminnallisuuden, tai elementtien tiloissa olemisen ja niiden keskinäisten relaatioiden toteamisen vastakohtaisuuteen.

Lauseiden 23 ja 24 edustamien ääripäiden väliselle jatkumolle sijoittuu enem-

TUOMAS HUUMO ja JARI PERKO

män tai vähemmän eksistentiaalisuutta ilmaisevia lauseita, joihin kuuluvat nähdäksemme kaikki verbinjälkeisen subjektin sisältävät lauseet ja toisaalta kaikki *olla*-verbin predikaattinaan (ei kuitenkaan kopulana) sisältävät lauseet:

A. Prototyyppiset e-lauseet (*olla*-verbi, VS-järjestys)

- 25) Olohuoneen lattialla on isoäidin vanha matto.
- 26) Yliopistossa on monenlaisia tiedemiehiä.
- 27) Eilen oli helluntai.
- 28) Penalla on nälkä.
- 29) Liedossa on auto ojassa.
- 30) Penalla on verkot vesillä.
- 31) Arilla on Jukan repussa sisilisko.
- 32) Minulla oli juuri Pekan paidat ulkona kuivumassa, kun alkoi sataa!

B. SV-järjestyksiset lauseet, jotka esittävät väitteen subjektin eksistenssistä jossain tilassa ja joissa predikaattiverbinä on *olla*.

- 33) Kuusia on metsässä.
- 34) Talon on mäellä.
- 35) Keijukaiset ovat olemassa.
- 36) Eilen Jaakko oli kotona.
- 37) Kotona papukaija on häkissään.

C. Sanajärjestyksen kannalta eksistentiaaliset lauseet (VS), joiden verbi ilmaisee olemassaolon lisäksi muuta informaatiota

- 38) Kultakaivoksella liikkuu malmivaunuja.
- 39) Pankin edessä odotti ihmisiä ovien avautumista.
- 40) Pekankin talossa hyppiä hiiriä pöydällä.
- 41) Jaskalta tappoi kissa viisi kottaraista.

D. Ei-eksistentiaaliset lauseet

- 42) Miehet tappelevat kapakassa.
- 43) Liisa taputtaa Jussia päälle.
- 44) Härkiä juoksee pihalla.⁴
- 45) Opiskelijat pelaavat tietokonepelejä lauantaan.

⁴ *Härkiä juoksee pihalla* -tyyppinen lause, jota perinteisesti on pidetty e-lauseena, ei luokittelemme mukaan kuulu eksistentiaalilauseisiin. Siinä partitiivisubjektin funktio on ensisijaisesti epämääräisen määrän kvantifikaatio, ja tällainen lause toimii määräistä määrää ilmaisevan tyypin *Härät juoksevat pihalla* vastaparina. Koska mielikuvan rakentaminen lähtee liikkeelle *häristä* ja niiden juokseminen ilmaistaan, on lause ensisijaisesti toimintaa ilmaiseva.

Eksistentiaalilause lokaalisuuden ilmaisijana

Tyypittely jakaa lauseet ryhmiin sen mukaan, missä määrin ne ilmaisevat subjektin tarkoitteen eksistenssiä.⁵ *Olla*-verbi ilmaisee sinänsä puhtaasti olemassaoloa, jolla käsitämme olemista tilassa. Verbinjälkeinen subjekti taas tuodaan diskurssiin uutena informaationa, siis sen tarkoite tuodaan diskurssirepresentaatioon suhteellisen myöhäisessä osassa lausetta, jolloin muita lauseen rakentaman kuvan elementtejä on jo mainittu, eli ne on aktivoitu diskurssissa. Kuvaa on jo rakennettu, kun subjektin tarkoite esitellään siihen.

Tässä yhteydessä on huomautettava, että lauseen *transitiivisuus* ei ole sama asia kuin toiminnallisuus, vaikka prototyyppinen transitiivilause onkin yleensä prototyyppistä intransitiivilausetta toiminnallisempi. Tämä ei kuitenkaan aina päde: esimerkiksi transitiivilause *Pekka saa kirjeen* tuskin on toiminnallisempi kuin intransitiivilause *Pekka nyrkkeilee*. Esittämässämme tyypittelyssä ei tästä syystä tarkastella transitiivilauseita ja intransitiivilauseita erillisinä tyypeinä (vrt. myös Hakulinen ja Karlsson 1979: 94, jotka katsovat, että transitiivi- ja intransitiivilauseita voitaisiin pitää yhtenä peruslausetyyppinä SV(O)).

Tyyppin A lauseet (prototyyppiset e-lauseet) määrittelevät aluksi tilan, jossa lauseen lopussa olevan subjektin tarkoitteen olemassaolo ilmaistaan. Jos lauseessa on yhtä useampia tilanmääritteitä, on lauseen alussa oleva määrite yleensä laajempaa ympäristöä tarkoittava kuin lauseen lopussa oleva. Erikoistapauksen muodostavat habitiiviset lauseet (30, 31 ja 32), joissa lauseenalkuinen elementti ei kuvaa spatiaalista vaan habitiivista tilaa, joten lause 30 = »Penan habitiivisessa kentässä vallitsee sellainen tilanne, että verkot ovat vesillä». Näin ollen habitiivinen adverbiaali toimii periaatteessa samoin kuin lokaalinenkin. Kiinnostavaa on, että se näyttää muodostavan näistä laajemman tai ainakin ensisijaisemman kentän, johon lokaalinen kenttä kuuluu, eikä järjestyksen muuttaminen usein ole mahdollista ainakaan neutraalin painotuksen säilyttäen (vrt. lause 46).

46) ?Järvessä on verkot Penalla.

Tyyppin B lauseissa esitellään subjektin tarkoite ennen kuin tuodaan lauseen pääinformaatio, subjektin oleminen jossain tilassa, esille. Vaikka tyyppi on sana-

⁵ On syytä korostaa, että tyypittelyä ei ole tarkoitettu yleiseksi lausetyyppijaotteluksi siinä mielessä kuin esim. Hakulisen ja Karlssonin (1979: 93) esittämä peruslausetyyppijako. Tästä syystä emme käsittele lainkaan eräitä harvinaisempia lausetyyppejä kuten predikatiivilauseita (*Pekka on poika*), tilalauseita (*Sataa*) jne., vaan tyypittelymme koskee ainoastaan eksistentiaalisuuden ilmaisemista. Koska peruskriteereinämme ovat toisaalta elementtien ja lokaatioiden suhteet (eksistenssi) ja toisaalta elementtien keskinäiset suhteet (toiminta), eivät esimerkiksi predikatiiviset lauseet (joiden päätehtävänä on elementtien itsensä identifiointi ja kuvailu) sijoitu eksistenssijatkumolle.

TUOMAS HUUMO ja JARI PERKO

järjestykseltään samanlainen kuin ei-eksistentiaalinen lause (tyyppi D), se eroaa tästä siinä, että se ilmaisee vain subjektin eksistenssin adverbiaalinen määrittämässä tilassa. Predikaattina voi tällöin olla vain *olla*-verbi, koska muiden verbien yhteydessä subjektin tarkoitteesta ilmoitetaan muutakin kuin sen oleminen tilassa.

Myös tyyppi C toteuttaa osittain muodoltaan prototyyppisen e-lauseen kriteereitä (adverbiaalialkuisuus, käänteinen sanajärjestys). Predikaattiverbi, joka tässä tyypissä on muu kuin *olla*-verbi, kuitenkin ilmaisee pelkkää eksistenssiä enemmän. Verbin semantiikan puolesta tämän tyypin lauseet siis liittyvät ei-eksistentiaalisiin lauseisiin; sen sijaan sanajärjestykseltään ne ovat e-lauseiden kaltaisia. Olennaista on tyypissä C toisaalta adverbiaalialkuisuus, joka tuo esille eksistentiaalisuuden ilmaisemiselle vaadittavan tilan, toisaalta subjektin verbinjälkeisyys.

Ei-eksistentiaalisen lauseen (tyyppi D) funktiona on ensisijaisesti toiminnan, ei olemassaolon ilmaiseminen. Tällaisissa lauseissa mahdollisesti esiintyvä lokaalinen elementti määrittää koko tapahtuman tai toiminnan paikkaa; esimerkiksi lauseessa 47 tapahtuma 'rosvo ryöväsi kullankaivajan' todetaan tapahtuneeksi 'takapihalla'.

47) Rosvo ryöväsi kullankaivajan takapihalla.

Tätä kautta ilmaistaan koko tapahtuman ja sen osanottajien olemassaolo takapihan muodostamassa tilassa. Yksittäisten referenttien olo tilassa käy ilmi vain epäsuorasti, kokonaistilanteen tilassaolon kautta.

Erityisongelma: habitiivinen kenttä tilana

Lauseissa 30, 31 ja 32 oli lauseenalkuisena elementtinä habitiivista tilaa ilmaiseva adverbiaali (*Penalla, Arilla, minulla*). Näissä lauseissa habitiivisuus muodostaa kehyksen, joka sisältää upotetun, lokaalisen tilan. Tällöin ulompi tila sisältää sisemmän periaatteessa samalla tavoin kuin puhtaan spatiaalista tilaa kuvaavissa e-lauseissa. Samantyyppinen on tilanne Fauconnierin (1985: 17) esittämässä lauseessa 48, jossa ulomman kehyksen muodostaa lause *Max believes---* ja sisemmän *in Len's picture*. Näistä adverbiaaleista ensimmäinen (*Max believes*) rinnastuu suomen kielen habitiiviadverbialiin (vrt. lause 49), jälkimmäinen (*in Len's picture*) on puhtaan spatiaalinen.

48) Max believes that in Len's picture, the flowers are yellow.

49) Maxista Lenin maalauksessa kukat ovat keltaisia.

Eksistentiaalilause lokaalisuuden ilmaisijana

Erityisen hyvin habitiivi-ilmauksen asema koko proposition kattavana kenttänä näkyy sentyyppisissä lauseissa kuin 50, jossa omistuksen kohteena on kiistattomasti »se, että pää on kipeä», siis päänsärky (eikä esim. pelkkä pää).

50) Minulla on pää kipeä.

Vilkuna (1989:170) kutsuu tämäntyyppisiä lauseita »omistajan ennakkoinneiksi» (Possessor Advancement), ja hänen mukaansa niissä on yleensä olemassa jonkinlainen possessiivinen suhde lauseenalkuisen habitiivin ja lauseen jonkin muun NP:n välillä. Vilkunan mukaan (1989: 172–173) suhde voi kuitenkin olla löyhempi habitiiviadverbiaalin tapauksessa kuin genetiivin tapauksessa: lause 51 ei välttämättä edellytä, että kyseessä on puhujan *aviomies*, mutta genetiivilause 52 implikoi tätä ja merkitsee samaa kuin lause 53.

51) Minulta lähti mies merille.

52) Minun lähti mieheni merille.

53) Minun mieheni lähti merille.

Aina ei kuitenkaan ole löydettävissä habitiivista suhdetta habitiiviadverbiaalin ja jonkin muun NP:n väliltä, ja tästä syystä on habitiivisen kentän katsottava kattavan tilana koko upotetun proposition. Lausessa 30 voidaan katsoa olevan kyse Penan verkoista, mutta lauseessa 32 ei habitiivi *minulla* kata Pekan paitoja sinänsä vaan sen asiointilan, että ne ovat ulkona; tämä koko asiointila on jollain tavalla puhujan aiheuttama ja siksi kokonaisuutena hänen habitiivisessa kentässään. Myös lause 30 on merkityksensä puolesta tulkittavissa paitsi »Penan verkot ovat vesillä» myös »Pena on vastuussa siitä, että (jotkut) verkot ovat vesillä», jolloin kyse ei välttämättä ole Penan omista verkoista vaan siitä, että verkkojen vesillä oleminen on Penan aiheuttama asiointila, joka kuuluu laajempaan »Penan maailma»-kehykseen.

Vastaavalla tavalla tilanrakentajana toimii habitiivinen kenttä myös predikatiivisessa lauseessa 54, jolloin ei välttämättä ole kyse *isän hedelmäveitsestä* eikä ainakaan *isän tappoaseesta* vaan siitä, että ainoastaan 'isän' tilassa vallitsee se muuten epäatosi tai epätodennäköinen asiointila, että hedelmäveitsi on tappoase (vrt. Fauconnier 1985).

54) Isällä hedelmäveitsikin on tappoase.

Habitiivinen määrite voi näin ollen merkitä paitsi jonkin upotetun proposition osatarkoitteen omistamista, myös koko proposition aiheuttajana/hyötyjänä toimimista tai vaikkapa sen henkilön mielikuvitusmaailmaa, johon habitiiviadverbiaali viittaa: habitiivinen määrite voi luoda tilan tyyppiä »X:n mielestä» (vrt. lause 55, jossa Jormalla = »J:n mielestä t. mielikuvituksessa»). Tällöin habitiiviadverbiaali voi luoda saman-

TUOMAS HUUMO ja JARI PERKO

laisen mielipiteitä tai mielikuvitusta koskevan tilan kuin Fauconnierin *Max believes*.

55) Jormalla juoksee vihreitä pikku-ukkoja pitkin seiniä, kun se on juovuksissa.

Habitiivinen tila näyttää toimivan spatiaalista korkeamman tason tilana, mikä näkyy, kuten totesimme, siitä, ettei järjestys LOK + V + HAB + SUBJ useinkaan ole luonteva (lauseet 56 ja 57). Vielä oudompi olisi järjestys LOK + V + SUBJ + HAB (lauseet 58 ja 59).

56) ? Vintillä on isällä kirjoituskone.

57) ? Pihalla on Liisalla Jussin paidat kuivumassa.

58) ?? Vintillä on kirjoituskone isällä.

59) ?? Pihalla on Jussin paidat kuivumassa Liisalla.

Voidaan kiistellä siitä, johtuuko habitiiviadverbiaalin ensisijaisuus spatiaaliseen adverbiaaliin nähden varsinaisesti käsitetyistä laajemmudesta vai muista seikoista kuten elollisuushierarkian vaikutuksesta. Tilakieliopin kannalta on kuitenkin luontevaa tulkita habitiiviadverbiaalin primaarisuus nimenomaan suuremmaksi käsitetyistä tilasta johtuvaksi.

Eksistentiaalilause mielikuvan rakentajana

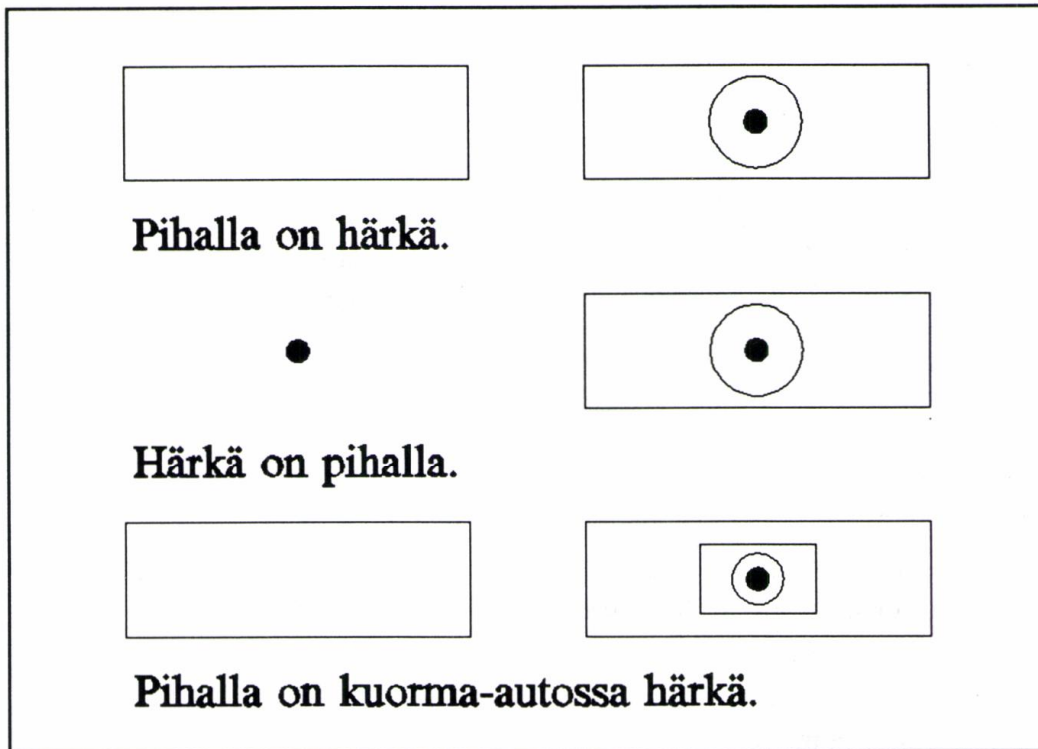
Eksistentiaalilauseen rakennetta analysoitaessa on syytä kiinnittää erityistä huomiota siihen, miten eksistentiaalilauseen kieliopillinen rakenne suhteutuu mentaalisen representaation esittämiseen. Muodoltaan tyypillisin suomen e-lause on sanajärjestykseltään käänteinen, ja koska se poikkeaa suomen sanajärjestyksen SVO-päätyypistä, on sen katsottava strukturoivan suomen kielessä eksistentiaalisuuteen liittyvää kognitiivista tietoa erityisellä tavalla.

60) Pihalla on härkä.

61) Härkä on pihalla.

Lauseissa 60 ja 61 on kyse informaatorakenne-eroista, siitä, mihin huomio kiinnitetään. Lauseiden ilmaisema asiointi on periaatteessa sama, mutta puhujan valitsema näkökulma vaihtelee sen mukaan, mistä puhuja on valinnut kerrottavan jotakin. Tämä ratkaisee sen, mikä esitetään kuulijalle uutena informaationa. Jos havainnollistamme lauseet piirroksin, huomaamme, että lauseet rakentavat esitetävän asian eri tavoin (ks. kuvio 2 seur. sivulla).

Eksistentiaalilause lokaalisuuden ilmaisijana

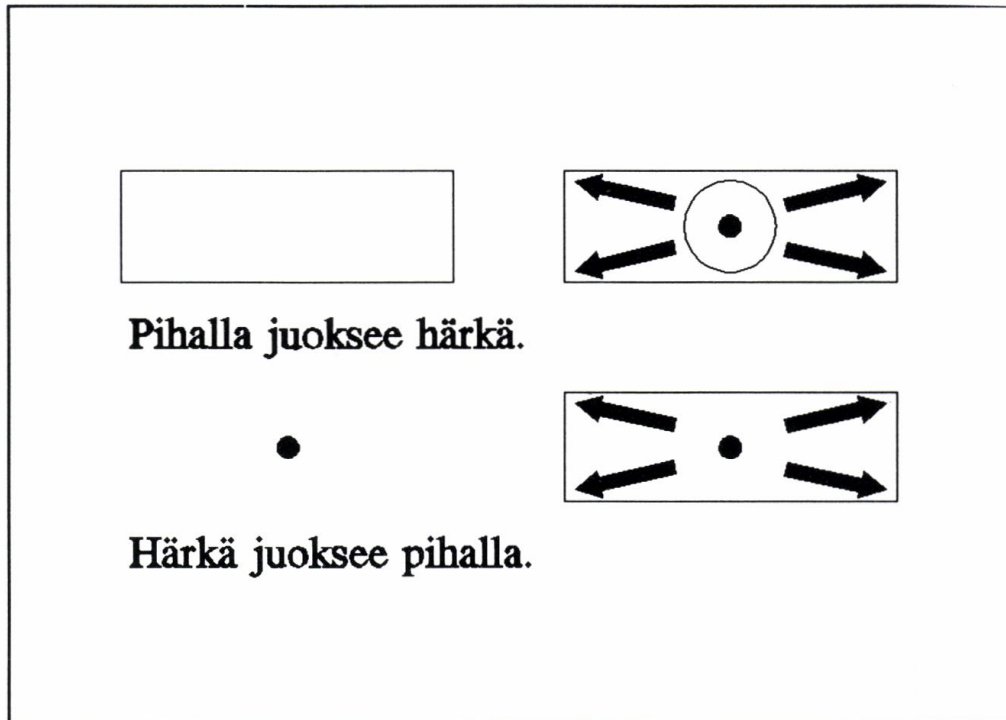
KUVA 2. Eksistentiaalisuus *olla*-verbin predikaattinaan sisältävissä lauseissa. Suorakulmio kuvaa lokaliteettia, ympyrä eksistenssiä ja musta piste subjektin tarkoitetta.

Lauseessa 60 on tuttua tietona ja esitettävän kuvan perustana paikka, johon uusi tieto, tilan sisällön eksistenssi, kytketään. Lauseessa 61 lähdetään liikkeelle tilan sisällöstä ja ilmaistaan sen oleminen lokaatiossa. Lause 62 taas esittää ensin laajemman ympäristön (*piha*) ja sitten tarkemman (*kuorma-auto*).

62) Pihalla on kuorma-autossa härkä.

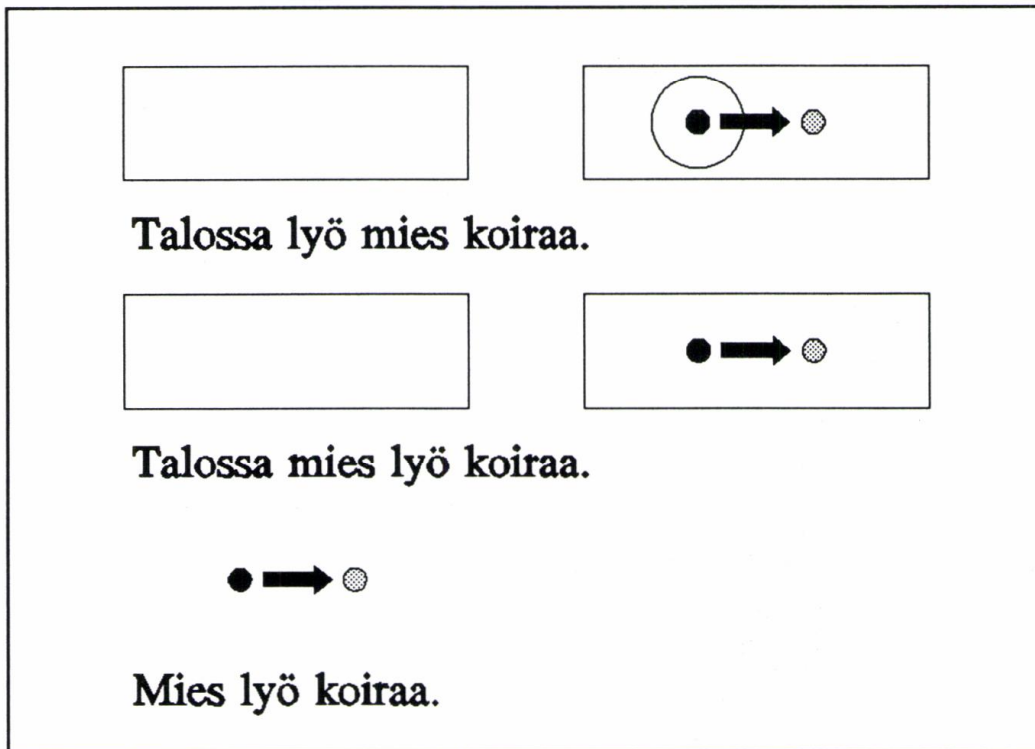
Kuviossa 3 (seur. sivulla) on kyse SV- ja VS-järjestyksen merkityksestä lauseissa, joissa predikaattiverbinä on muu kuin *olla*. Tällöin eksistenssin ilmausta on mukana vain, mikäli subjekti on verbin jäljessä.

Kuviossa 4 on kuvattu transitiivisten lauseiden mahdollisuutta ilmaista eksistenssiä. Tällöinkin eksistenssin ilmaisun edellytyksenä on subjektin verbinjälkeys. Eksistentiaalisuuden ilmaiseminen on näin ollen mahdollista myös transitiivisessa lauseessa samalla tavoin kuin intransitiivisissa XVS-lauseissa. Molemmista tyypeistä subjektin tarkoite esitetään rakennettavaan representaatioon lauseen myöhäisessä osassa (verbin jäljessä).

KUVA 3. Muut kuin *olla*-verbilliset lauseet ilmaisevat eksistenssiä vain VS-järjestyksellä. Jos järjestys on SV, eksistenssin ilmausta ei sisälly lauseeseen. Nuolet kuvaavat ilmaistua toiminnallisuutta.

Perinteisesti eksistentiaalilauseiden ja muiden lauseiden raja on VS-lauseiden kohdalla vedetty juuri tähän: intransitiivinen VS-lause kuten *Pihalla juoksee härkä* on katsottu e-lauseeksi, mutta tyyppiä *Talossa lyö mies koiraa* ei. Perusteena on ollut toiminnallisuus: transitiivisten lauseiden on katsottu olevan liian toiminnallisia voidakseen ilmaista eksistenssiä. Semanttista toiminnallisuuseroa ei kuitenkaan voida systemaattisesti johtaa lauseiden transitiivisuudesta siten, että muodollisesti transitiivinen lause aina olisi toiminnallisempi kuin intransitiivilause, ja omassa tyypittelyssämme olemme katsoleet toiminnallisuuden vain eksistenssiä vähentäväksi (siis kuulijan huomiota pois eksistenssistä kohti toimintaa siirtäväksi) tekijäksi, emme sitä poissulkevaksi. Korostamme, että esittämämme lausetyypittely on *jatkumo*, emmekä näin ollen väitä että esimerkiksi lauseet *Vintillä on hiiriä* ja *Talossa lyö mies koiraa* olisivat yhtä tyyppiä (eksistentiaalilauseita) ja lause *Talossa mies lyö koiraa* toista tyyppiä (ei-eksistentiaalinen lause). Lauseet sijoittuvat jatkumolle, jonka toisessa päässä ilmaistaan puhdasta eksistenssiä ja toisessa puhdasta toimintaa, ja näiden välille sijoittuvissa tyypeissä ilmenee molempia.

KUVA 4. Transitiivilauseen mahdollisuudet ilmaista eksistenssiä. Myös ei-eksistentiaalisessa transitiivilauseessa lokaliteetti voidaan määrittää, mutta eksistenssin ilmaisu edellyttää VS-järjestystä. Harmaa piste kuvaa objektin tarkoitetta.

LÄHTEET

- CHAFE, WALLACE 1987: Cognitive Constraints on Information Flow. – Tomlin, Russell S. (toim.): Coherence and Grounding in Discourse s. 21–51. John Benjamins. Amsterdam.
- FAUCONNIER, GILLES 1985: Mental Spaces. Aspects of Meaning Construction in Natural Language. MIT Press. Cambridge, Massachusetts.
- GERNSBACHER, MORTON ANN. 1990: Language Comprehension as Structure Building. Lawrence Erlbaum. Hillsdale, New Jersey.
- GERNSBACHER, MORTON ANN – HARGREAVES, DAVID J. – BEEMAN, MARK 1989: Building and Accessing Clausal Representations: The Advantage of First Mention versus the Advantage of Clause Recency. – Journal of Memory and Language 28 s. 735–755.
- GIVÓN, TALMY 1992: The grammar of referential coherence as mental processing instructions. – Linguistics vol. 30 s. 5–55
- HAKANEN, AIMO 1972: Normaalilause ja eksistentiaalilause. – Sananjalka 14 s. 36–76.

TUOMAS HUUMO ja JARI PERKO

- 1986. Määräisyyden ongelma kääntäjän näkökulmasta. – Salminen, Jorma – Toivanen, Aarne (toim.): Kohti uutta kirkkoraamattua. Näkökulmia Raamatun kääntämiseen. Suomen Eksegeettisen Seuran julkaisuja 43. Helsinki.
- HAKULINEN, AULI – KARLSSON, FRED. 1979: Nykysuomen lauseoppia. Jyväskylä: SKS.
- HUUMO, TUOMAS – PERKO, JARI 1993: Suomen eksistentiaalilauseen informaattiorakenne. – Saarinen, Sirkka – Luutonen, Jorma – Herrala, Eeva (toim.): Systemi ja poikkeama. Juhlakirja Alho Alhoniemen 60-vuotispäiväksi 14.5.1993. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 42 s. 194–206.
- IKOLA, OSMO 1964: Lauseopin kysymyksiä. SKS. Helsinki.
- JESPERSEN, OTTO 1924: *The Philosophy of Grammar*. Allen & Unwin. London.
- KESS, JOSEPH F. 1992: *Psycholinguistics*. John Benjamins. Amsterdam.
- KUTAS, MARTA – HILLYARD, STEVEN A. 1982: The Lateral Distribution of Event-related Potentials during Sentence Processing. – *Neuropsychologia* vol. 20, No 5 s. 579– 590.
- 1984: Brain potentials during reading reflect word expectancy and semantic association. – *Nature* vol. 307 s. 161–163.
- LAKOFF, GEORGE 1987: *Women, Fire, and Dangerous Things. What Categories Reveal about the Mind*. University of Chicago Press. Chicago.
- LANGACKER, RONALD W. 1987: *Foundations of Cognitive Grammar*. Vol. 1. Stanford University Press. Stanford, California.
- LARJAVAARA, MATTI 1988: Suomen kvantitatiivinen spesies. – *Virittäjä* 1988 s. 469–503.
- MILLER, GEORGE A. – JOHNSON-LAIRD, PHILIP N. 1976: *Language and Perception*. Belknap/Harvard. Cambridge, Massachusetts.
- NEISSER, ULRIC 1982: *Kognitio ja todellisuus*. Weilin+Göös. Espoo.
- PERKO, JARI 1991: Suomen kielen partitiivisubjekti. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos.
- 1992: Suomen eksistentiaalilauseesta. – Itkonen, Esa – Pajunen, Anneli – Haukioja, Timo (toim.), *Kielitieteen kentän kartoitusta*. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 39 s. 171–178.
- SIEWIERSKA, ANNA 1991: *Functional Grammar*. Routledge. London.
- TALMY, LEONARD 1983: *How Language Structures Space*. – Pick, Herbert L. Jr. – Acredolo, Linda P. (toim.), *Spatial Orientation: Theory, Research, and Application*. Plenum Press. New York.
- VILKUNA, MARIA 1989: *Free Word Order in Finnish: Its Syntax and Discourse Functions*. SKS. Helsinki.
- 1992: Referenssi ja määräisyys suomenkielisten tekstien tulkinnessa. *Suomi* 163. SKS. Helsinki.
- YOKOYAMA, OLGA T. 1986: *Discourse and Word Order*. John Benjamins. Amsterdam.

The existential sentence as an indicator of location

TUOMAS HUUMO and JARI PERKO

One of the thorniest issues in Finnish syntax research is what is known as the problem of the existential sentence. This is traditionally seen as expressing the existence of the referent of the subject, and the structure has been defined morphosyntactically (nominative-partitive case alternation on the subject, absence of verb concord, XVS

word order).

The article argues for a different definition of existence: as a relation between a state and its content, i.e. simply being in a given location. Existence is examined only in relation to the location expressed by the clause; this may be spatial, temporal or habitive, and is typically expressed by a

Eksistentiaalilause lokaalisuuden ilmaisijana

clause-initial adverbial. The term »absolute existence» is suggested to denote existence as such, and »relative existence» to denote existence in a given state. Existential sentences are examined in terms of relative existence; the authors do not discuss the implications of clauses of absolute existence, implications which can often be seen as deriving from other (pragmatic) factors than the function of the existential sentence itself.

The analysis begins from the image constructed by the sentence. Existentiality consists generally in the fact that referents are introduced as being in certain mentioned states. In cognitive terms, an existential sentence generally expresses a situation by first mentioning a state and then its content. If there is more than one state in the same sentence, they are mainly ordered starting from the most extensive environment. An existential sentence brings the hearer into the situation from the outside, as it were.

The writers argue that all clauses with *olla* 'to be' as a main verb (except when

olla is a copula) are existential sentences, plus all clauses with the VS order. However, existentiality should be seen as a continuum, for no strict boundary can be drawn between existential and non-existential clauses. The main criteria for existential sentences are thus word order ((X)VS) and the existentiality of the verb. Of SV clauses, only those with *olla* as the main verb can express existence.

A new angle on the issue is the authors' claim that the nominative-partitive alternation in the case of the subject is not a decisive criterion, but rather has to do primarily with quantification. Clauses with a partitive subject, SV order and a verb other than *olla* are rejected as existential sentences. Another new argument is the view that transitivity as such does not exclude the possibility of expressing existentiality, as has traditionally been held. If a transitive clause has a post-verbal subject, it expresses existence in just the same way as an intransitive VS clause.